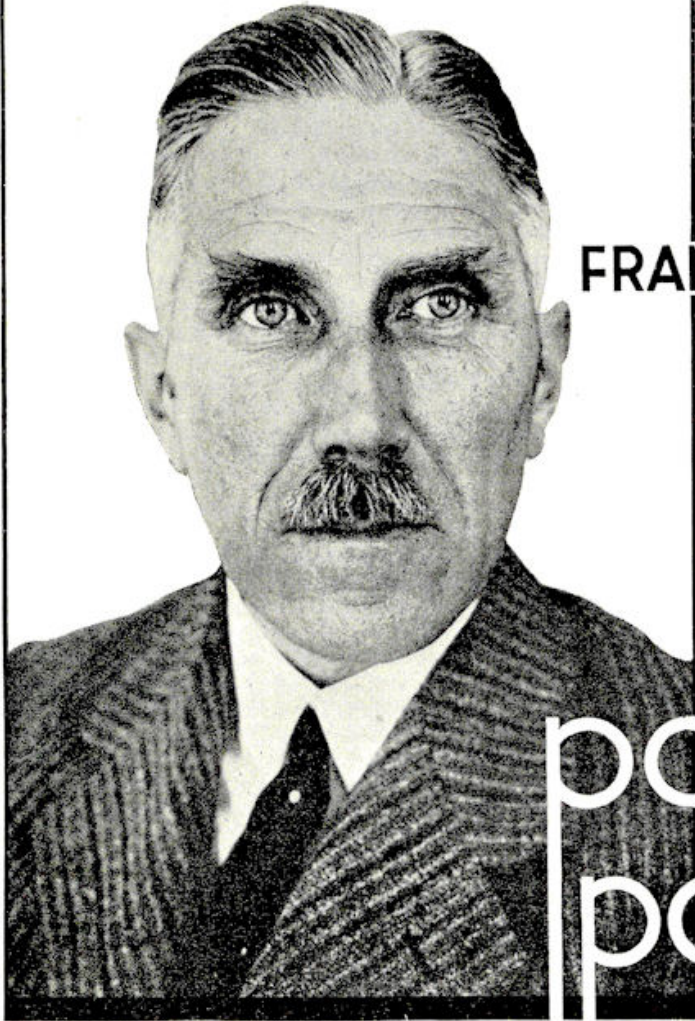

FRANZ VON PAPEN

• DOOR KEES ANDRIESE

politieke portretten

In 1905 vond een ontmoeting plaats tussen twee mannen, die later beiden als Rijkskanselier een belangrijke rol in de Duitse politiek zouden spelen. In dat jaar werd het huwelijk gesloten van den zes en twintigjarigen Ulanenluitenant Franz von Papen met Martha von Boch, de dochter van Geheimrat von Boch-Galhau, directeur van de bekende firma Villeroy & Boch in het Saargebied. Een reiziger van deze firma wenste het paar namens het personeel geluk. Deze reiziger was Hermann Müller, die in 1920 en 1928 Rijkskanselier zou worden. Voor Juni 1932 was de naam von Papen slechts in een betrekkelijk kleine kring bekend. Sommigen herinnerden zich flauwtjes zijn plotselinge terugkeer uit Washington, waar hij gedurende het eerste jaar van de wereldoorlog militair-attaché was, doch men werd aan dit voorval niet gaarne herinnerd. Men trof de lange, slanke figuur van den Pruisischen Landdagsafgevaardigde dikwijls in het gebouw van de Herrenklub in de Friedrich Ebertstrasse 15, — thans omgedoopt in Hermann Goeringstrasse —, dat vlak bij zijn monumentale woning in de Lennéstrasse gelegen was. Reeds sinds 1919, toen baron von Gleichen de club oprichtte onder de naam Juniklub, was von Papen er lid van, en een regelmatig medewerker aan het cluborgaan „Der Ring“.

Als zovelen van de Duitse adel had von Papen zich na de oorlog eerst uit het openbare leven teruggetrokken, doch rusteloos van geest als hij was, hield hij dat leven niet lang uit. Het politieke systeem van Weimar achtte hij verderfelijk voor land en volk, en hij stelde er zijn conservatieve en katholieke levensbeschouwing tegenover.

Door de debatten in de Herrenklub kregen zijn eerst nog vage ideeën vastere vorm, en eindelijk besloot hij zich bij een partij aan te sluiten, teneinde zijn denkbeelden te kunnen verwezenlijken.

Als gelovig katholiek was de enigste weg, die voor hem openstond, die over het Centrum, en reeds in 1921 werd hij door deze partij in de Pruisische Landdag afgevaardigd, waarin hij tot 1932 toe onafgebroken zitting had.

Gedurende die tijd kwam hij herhaaldelijk in botsing met de democratische politiek van zijn fractie, en in 1925 kwam het zelfs tot een openlijk conflict. Bij de tweede stemming voor de presidentsverkiezingen had het Centrum zijn voorzitter, de oud-rijkskanselier Marx kandidaat gesteld, welke kandidatuur ook door de democraten en de S.P.D. gesteund werd.

Von Papen weigerde echter het uitgegeven parool te volgen, en steunde openlijk den kandidaat der rechterzijde, von Hindenburg. Na diens verkiezing 120

zond hij den nieuwen president een schrijven, waarin hij hem, den opperbevelhebber uit de wereldoorlog, de verzekering van zijn trouw gaf.

Natuurlijk verwekte deze brief een storm van verontwaardiging in het Centrum, en de linkervleugel der partij noemde hem sindsdien de „Hindenburgbaron“ en de „frondeur tegen de geest van Erzberger en Wirth.“ Bij zijn benoeming tot Rijkskanselier in 1932 brak het Centrum geheel met hem.

Voor alles is von Papen een gelovig katholiek. Vanaf zijn vroegste jeugd leerde hij de kerk beschouwen als het sacrale middelpunt van zijn bestaan, wier ethische en morele normen de grondslagen van al zijn handelingen behoorden te zijn. Toch is hij geen asceet, geen „Lebensverneiner“ zoals bijv. Brüning was, die er prat op ging nog nooit een bal meegemaakt te hebben, en die steeds in Spartaanse eenvoud leefde.

Von Papen is een man van de wereld, die zich met benijdenswaardige gemakkelijke in de meest uiteenlopende milieu's beweegt. Op Zondag heeft hij geen tijd voor de politiek, dan tennist hij of rijdt paard, bezoekt de rennen en wat dies meer zij. Daarnaast is hij een groot liefhebber van opera en toneel, en maar zelden is zijn loge bij een belangrijke premiere onbezet.

Ziet men hem ambtelijk, dan maakt hij een indruk van strakke, koele terughoudendheid. Toch is deze eerste indruk foutief, want deze afwijzende houding heeft hij slechts wanneer hij zijn land representeert. Doch zodra hij zich daarvan bevrijd voelt, en dan met iemand in gesprek komt, verdwijnt dat alles als bij toverslag.

Naar den spreker toegebogen, de vingertoppen tegen elkaar aangedrukt, luistert hij aandachtig. Soms maakt hij een snelle opmerking, of glijdt er

een zweem van een glimlach over zijn gelaat, waarbij alle gereserveerdheid uit zijn trekken verdwijnt. Wanneer hij zelf spreekt improviseert hij graag, en ontdekt al pratende soms plotseling nieuwe gezichtspunten, waarbij hij zo in vuur kan geraken, dat hij struikelt over zijn eigen woorden.

Hij staat dan op, loopt al betogend heen en weer, nerveus met zijn smalle handen gesticulerend, en telkens zijn woordenstroom onderbrekend door een „meinen Sie nicht auch?“ en „achten Sie darauf!“

Het is een verfijnd genot om met dezen levendigen man te discussiëren, want hij kan goed luisteren, een eigenschap, die slechts weinigen bezitten. Zijn ogen, die opvallend licht van kleur zijn, zijn dan aandachtig op den spreker gevestigd, en een enkele maal strijkt hij nerveus door zijn grijzend haar, tot hij het andere standpunt begrepen heeft.

In von Papen is een traditie van het oude, Pruisische officierscorps belichaamd: Schneid. Soms is hij zelfs roekeloos, op het lichtzinnige af. Toen in Juli 1932 zijn actie tegen Pruisen geslaagd was, zeide hij tegen baron von Alvensleben, de president van de Herrenklub: „Bismarck had gelijk. Weet u, wat die eens gezegd heeft? Om in Pruisen orde te scheppen, heeft men slechts een klein beetje courage nodig. Een Pruisische luitenant, die haar op de tanden heeft, en een goede trommelslager vormen thans de beste regering! En zo is het.“

Von Papen draagt voor een niet gering deel de verantwoordelijkheid voor de thans in Duitsland heersende toestanden. Zou hij het in juni van het vorige jaar betreurd hebben?

In de Metternichgasse in Wenen zetelt hij in het Duitse gezantschapsgebouw, glimlacht en... zwijgt.
(Alle rechten voorbehouden.)

JUDAS

Hij kon de weg door 't leven niet meer vinden.
Wroegende angsten sloegen hem blind.
Neen, hij had Jezus nooit bemind,
Maar aan het kruishout wilde hij Hem toch niet binden.

Hij schold zich voor verrader, en hij wrong zijn handen.
De wanhoop schreeuwde van zijn grauw gezicht,
Heel zijn verloren leven sloot zich hoop'loos dicht
Toen Satans vingers zijn keel omklemden....

— — — — —
En Rusland heeft voor hem een standbeeld opgericht..

Jaap Kroonenburg